

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Рішенням вченої ради

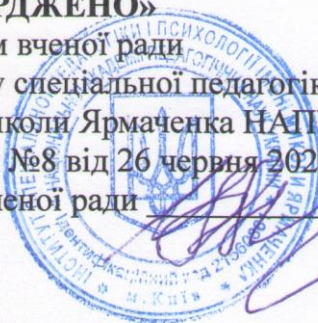
Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

протокол №8 від 26 червня 2025 року

Голова вченої ради

В.В.Засенко

Спеціальність	С4 Психологія і ТА А6 Спеціальна освіта
Освітня програма	Спеціальна педагогіка
Ступінь	Доктор філософії

Шифр дисципліни

ВД7

Робоча програма вибіркової дисципліни

ВД 7 Раннє втручання: незрячі діти та діти з порушеннями зору

Назва дисципліни	Раннє втручання: незрячі діти та діти з порушеннями зору
Навчальний рік	2025-2026
Кількість кредитів ЄКТС (годин)	2 кредити (60 годин)
Статус	вибіркова дисципліна
Короткий опис дисципліни	Курс спрямований на формування та розвиток компетенцій з спеціальної психології, які можуть допомогти майбутнім викладачам вищої школи та науковцям розробляти технології та методики раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зорової функції.
Викладач	Довгопола Катерина Станіславівна
Контакти	Тел +380664480206 Email kdovgopola@gmail.com
Час для консультацій	понеділок, 11.00-13:00

Мета курсу

-

озброєння здобувачів третього рівня необхідним рівнем професійної компетентності з методологічних, теоретичних засад теоретико- методологічні основи раннього втручання; підвищення якості здійснення професійної та науково-дослідної діяльності; розкриття особливостей використання різноманітних методів, форм та засобів раннього втручання при роботі з дітьми з порушеннями зорової функції.

Завдання курсу

1. Формувати знання про специфіку раннього втручання у галузі спеціальної психології.
2. Формувати систему знань про мету, завдання, зміст та організацію раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору.
3. Формувати уявлення про використання різноманітних методів, засобів та форм раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору.
4. Розвивати готовність здобувачів до аналізу та систематизації досліджень у галузі спеціальної психології; їх використанню у професійній діяльності.

Загальні компетентності

ЗК 1.	Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.
ЗК 2.	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
ЗК3.	Здатність розв'язувати комплексні проблеми, виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти.
ЗК 4.	Здатність застосувати сучасні методології, методи та інструменти теоретичних та емпіричних досліджень у сфері спеціальної та/або інклюзивної освіти.

Спеціальні (фахові) компетентності

СК01

Формування знань про принципи, методи, форми й засоби навчання, сучасні педагогічні технології викладання раннього втручання.

CK02	Здатність оволодіння системою знань про дітей раннього віку з порушеннями зорової функції як суб'єкта освітнього процесу, соціальні та природні чинники розвитку.
CK03	Здатність застосовувати набуті знання у практичній та науково-методичній діяльності; прийоми активізації пізнавальної діяльності дітей, форми та методи набутих результатів.
CK04	Здатність розробляти та проводити лекції, семінарські й практичні заняття з питань, пов'язаних з раннім втручанням.
CK05	Здатність розробляти та використовувати дидактичні засоби, активні й інтерактивні методи навчання.
CK06	Здатність здійснювати оперативний контроль отриманих результатів, прогнозувати результати втручання.
CK07	Здатність застосовувати методи психологічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу у взаємодії з родинами дітей з порушенням зорової функції.
CK08.	Здатність застосовувати способи конструювання навчальних програм, прийоми відбору змісту навчання та розвитку, практичні навички проведення різноманітних форм процесу передачі та засвоєння знань, методи навчання та навички професійної рефлексії.

Програмні результати навчання

PH01.	Формувати системний науковий світогляд, володіти сучасними теоріями і концепціями в сфері раннього втручання.
PH02.	Організовувати та проводити оригінальні наукові дослідження в спеціальній психології на відповідному фаховому рівні, досягати наукових результатів у питаннях, пов'язаних із раннім втручанням.
PH03.	Застосовувати психолого-педагогічні методи організації процесу раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору, формулювати зміст, цілі навчання та виховання, способи їх досягнення, форми контролю, нести відповідальність за ефективність раннього втручання.
PH04.	Демонструвати навички професійної комунікації у спілкуванні з родинами дітей з порушеннями зору раннього віку.
PH05.	Здійснювати критичний аналіз, узагальнювати досягнуті результати, формулювати та обґрунтовувати висновки і пропозиції щодо подальшого освітнього шляху дитини з порушенням зорової функції

РН06.	Обирати та використовувати загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень при роботі з дітьми раннього віку з порушеннями зору та їх родинами.
РН07.	Діяти на основі етичних міркувань та професійної етики при роботі з родинами дітей з порушеннями зору раннього віку.
РН08.	Уміти використовувати в освітній діяльності сучасні технології раннього втручання, які сприяють гармонійному розвитку незрячих дітей раннього віку.

Програма дисципліни	
Тема 1	Теоретичні основи раннього втручання 1. Зміст раннього втручання 2. Сутність раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору
Тема 2	Методологічні основи організації раннього втручання у роботі з незрячими дітьми та дітьми з порушеннями зору 1. Технології раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору. 2. Методи розвитку, навчання та корекції у роботі з дітьми з порушеннями зору раннього віку 3. Засоби навчання розвитку, навчання та корекції у роботі з дітьми з порушеннями зору раннього віку
Тема 3	Методичні основи розвитку, навчання та корекції у роботі з дітьми з порушеннями зору раннього віку 1. Особливості розвитку дитини раннього віку. 2. Вплив порушень зору на розвиток дитини раннього віку 3. Особливості здійснення навчально- виховних впливів на дитину раннього віку з порушеннями зору.

План					
Семестр, тиждень, заняття (дата)	Тема, План заняття	Аудиторні заняття		Самостійна Робота	
		Форма	Год	Завдання	Год
Заняття 1	Зміст раннього втручання Поняття і мета раннього втручання. Основні цілі і завдання програм раннього втручання. Цільові групи дітей та сімей. Історичні аспекти розвитку концепції раннього втручання.	Практичне	4	Визначення терміну «раннє втручання». Етичні та правові засади. Характеристика сімей, що потребують послуги раннього втручання.	5
Заняття 2	Сутність раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору Основні напрями раннього втручання. Компоненти раннього втручання: медичний, психолого-педагогічний, соціальний. Роль мультидисциплінарної команди.	Практичне	4	Сімейно-центрований підхід. Доступність та міжсекторальна взаємодія. Наступність і безперервність підтримки.	5
Заняття 3	Технології раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору Рання діагностика та оцінювання розвитку дитини. Етапи організації раннього втручання. Складання індивідуального плану втручання. Терапевтичні та корекційні послуги. Підходи до оцінювання ефективності раннього втручання.	Практичне	4	Навчання батьків і залучення сім'ї. Супровід та консультування родини.	5
Заняття 4	Методи розвитку, навчання та корекції у роботі з дітьми з порушеннями зору раннього віку Виявлення та скринінг. Інструменти для оцінки розвитку дитини. Компенсація та корекція сенсорної депривації. Розвиток збережених аналізаторів. Методи розвитку орієнтування у просторі.	Практичне	4	Використання мультисенсорного підходу. Розвиток рухової активності. Навчання через гру.	4
Заняття 5	Засоби навчання розвитку, навчання та корекції у роботі з дітьми з порушеннями зору раннього віку Стимуляція та розвиток залишкового зору: світлові ігри, контрастні матеріали. Ознайомлення з предметним і соціальним середовищем. Тифлотехнічні засоби.	Практичне	4	Використання спеціальних допоміжних засобів. Підбір іграшок для дитини з порушенням зору.	4

Заняття 6	Особливості розвитку дитини раннього віку. Вікові особливості дитини від народження і до 3 (4) років. Роль родини у процесі розвитку і навчання дитини. Розвиток і корекція емоційно-особистісної сфери.	Практичне 2	Вікові кризи дитини від народження і до 3(4) років. Теорія прив'язаності.	4
Заняття 7	Вплив порушень зору на розвиток дитини раннього віку Психофізіологічні особливості дітей з порушеннями зору раннього віку. Вплив порушення зорової функції на розвиток сенсорних систем. Особливості моторного, пізнавального, мовленнєвого і соціально-емоційного розвитку.	Практичне 2	Індивідуалізація підходів до роботи з дітьми з порушеннями зору. Важливість раннього виявлення та допомоги.	4
Заняття 8	Особливості здійснення навчально-виховних впливів на дитину раннього віку з порушеннями зору. Взаємодія та партнерство з батьками дитини. Практичні методи навчання. Розвиток предметно-практичної та ігрової діяльності.	Практичне 2	Моніторинг індивідуального прогресу дитини з порушеннями зору.	3

Індивідуальні завдання та підсумковий контроль	
Завдання	Особливості виконання та вимоги
1. Підготувати есе на тему «Перспективи і виклики раннього втручання в Україні».	Письмова робота (2 сторінки) власних роздумів щодо успіхів та перешкод послуги раннього втручання в сучасній Україні
2. Продемонструвати навички складання індивідуальної програми для дитини з порушеннями зору	Розбір наданого кейсу та складання індивідуальної програми.
Підсумковий контроль (залік)	ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ до заліку 1. Поняття і мета раннього втручання. 2. Основні цілі і завдання програм раннього втручання. 3. Цільові групи дітей та сімей. 4. Роль мультидисциплінарної команди. 5. Етапи організації раннього втручання. 6. Підходи до оцінювання ефективності раннього втручання. 7. Компенсація та корекція візуальної сенсорної депривації. 8. Розвиток збережених аналізаторів у дитини з порушеннями зорової функції. 9. Розвиток орієнтування у просторі. 10. Вікові особливості дитини від народження і до 3 (4) років. 11. Психофізіологічні особливості дітей з порушеннями зору раннього віку. 12. Розвиток предметно-практичної та ігрової діяльності дитини з порушеннями зорової функції. 13. Розвиток і корекція емоційно-особистісної сфери дитини з порушеннями зору.

Оцінювання навчальних досягнень	
Вид роботи	%
Відвідування аудиторних занять	20
Відповіді на запитання під час аудиторних занять	30
Індивідуальне завдання 1	10
Індивідуальне завдання 2	10
Підсумковий контроль (залік)	30

Шкали оцінювання			
Бальна	ECTS	Національна	Заліків
90-100	A	Відмінно	Зараховано
80-89	B	Добре	
70-79	C		
66-69	D	Задовільно	
60-65	E		
35-59	FX	Незадовільно - з можливістю повторного виконання завдань	Не зараховано - з можливістю повторного виконання завдань
0-34	F	Незадовільно - з повторним вивченням дисципліни	Не зараховано - з повторним вивченням дисципліни

Додаткові бали	
Вид роботи та вимоги	Бал за стобальною шкалою
1. Проаналізувати стан розвитку системи раннього втручання в Україні	10
2. Скласти план бесіди з батьками про переваги раннього втручання для їх дитини	10

Основна (обов'язкова) література

1. Вавіна, Л.С., Гудим, І.М., Кондратенко, С.В., Довгопола, К.С. Особливості розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями зору // Режим доступу <https://lib.iitta.gov.ua/4688/>
2. Гудим І. М. Педагогічні технології раннього втручання для дітей з глибокими порушеннями зору / І. М. Гудим // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. - 2015. - Вип. 10. - С. 49-56.
3. Довгопола К.С. Маленькі долоньки : комплексна програма розвитку дитини з порушеннями зору раннього віку / К. С. Довгопола; Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. – 69 с.
4. Довгопола, К.С. (2022) Розвиток незрячої дитини раннього віку: методичні рекомендації // Режим доступу <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736505/>
5. Дуткевич Т. Дитяча психологія. Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2012 р. – 424 ст
6. Костенко, Т.М., Довгопола, К.С., Легкий, О.М., Кондратенко, С.В. «Виховання і розвиток дітей з порушеннями зору»: Методичні рекомендації для батьків [електронне джерело: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722338/>]
7. Костенко, Т.М., Довгопола, К.С., Топузов, Михайло Олегович. Сучасні технології психологічного супроводу дитини з порушеннями зору дошкільного віку: навч. метод. посіб. // Режим доступу <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736504/>
8. Костенко, Т.М., Кобильченко, В.В., Довгопола, К.С. Особистісно-орієнтовані технології навчання дітей з порушеннями зору в загальноосвітньому просторі // Режим доступу <https://lib.iitta.gov.ua/722339/>
9. Кукуруза Г. В. Психологічна модель раннього втручання: допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку: монографія. – Х.: Точка, 2013. – 244 с.
10. М'ясоїд, П. А. Курс загальної психології : підручник : [у 2 т.]. Т. 1. – К. : Алерта, 2011. – 496 с.
11. Програмно-методичний комплекс розвитку незрячих дітей від народження до 6 років : програма ранньої допомоги дітям з важкими порушеннями зору від народження до 3-х років / Л.С. Вавіна (укладач) ; за наук. ред. Л.С. Вавіної. — Кіровоград : ІмексЛТД, 2014. — 68 с.
12. Сергєєнкова О.П. Вікова психологія : навч. посіб. / Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури». – 2012. – 384 с.
13. Синьов В. М. Загальні та специфічні закономірності психічного розвитку дитини при нормальному і ушкодженню зорі/ В. М. Синьов, Є. П. Синьова // Соціально-психологічні проблеми тифлопедагогіки : зб. наук. праць. Випуск 1. - К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2003. — С. 1- 7.
14. Синьова Є. П. Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору : моногр. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. — 442 с.
15. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук та ін. — Київ : Абрис, 2002. — 742 с
16. Програмно-методичний комплекс «Програма розвитку сліпих дітей та зі зниженим зором від народження до 6 років» / Вавіна Л. С., Бутенко В. А., Гудим І. М. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <https://ua1lib.org/book/3214870/3dbe65?id=3214870&secret=3dbe65>
- 17.

Додаткова література та інші джерела інформації

1. Dunst, C. J., Hamby, D., Trivette, C. M., Raab, M., & Bruder, M. B. (2000). Everyday family and community life and children's naturally occurring learning opportunities. *Journal of Early Intervention*, 23, 151–164.

2. Phillips, D. (2012). Early Childhood Development and Disability: A discussion paper. World Health Organization.
3. Meisels, S. J. & Shonkoff, J. P. (2000). Early childhood intervention: A continuing evolution. In J. P. Shonkoff & S. J. Meisels (Eds.), Handbook of early childhood intervention (second edition, pp. 3–31). New York: Cambridge University Press
4. Trivette, C., Dunst, C., & Hamby, D. (2010). Influences of Family-Systems Intervention Practices on Parent-Child Interactions and Child Development. Topics in Early Childhood Special Education, 30(1), 3-19.
5. Espe-Sherwindt, Marilyn. "Family-Centred Practice: Collaboration, Competency and Evidence." Support for Learning 23, no. 3 (2008): 136-43.
6. Про схвалення Концепції створення та розвитку системи раннього втручання : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.05.2021 № 517-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5172021-%D1%80#Text>.
7. Раннє втручання: для якісної послуги необхідна ефективніша міжвідомча координація. Український медичний часопис. 2018. URL: <https://www.umj.com.ua/article/129279/rannye-vtruchannyadlya-yakisnoyi-poslugi-neobhidna-efektivnisha-mizhvidomchakoordinatsiya>.
8. Рекомендовані практики в ранньому втручанні: посібник для фахівців. Харків : Факт, 2021. 356 с.
9. Сімейно-центроване раннє втручання. Технологія надання послуги. Інформаційні картки. Харків : Факт, 2023. 89 с.
10. Алгоритм дій команди раннього втручання в сімейно-центрованій моделі. Методичні рекомендації / Укл. Г. Кукуруза, О. Стефанова, О. Близнюк та ін. Харків, 2024. 29 с.

Електронні ресурси:

1. <https://ei.kharkov.ua/infoteka/biblioteka>
2. <https://www.unicef.org/ukraine/child-protection/early-intervention>
3. <https://nssu.gov.ua/news/posluha-rannoho-vtruchannia>
4. <https://study.ed-era.com/es/courses/course/5134>

Методи навчання

Словесні: лекції, пояснення, бесіди тощо; наочні: демонстрації, ілюстрації; практичні: вправи тощо; практичні методи навчання (вправи, групові дискусії, дидактичні та ділові ігри); методи усного контролю – індивідуальне і фронтальне опитування, залік.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Опорні конспекти лекцій. Силабус. Мультимедійні презентації до курсу. Інтернет-зв'язок, дзеркала, дидактично-роздатковий матеріал.

Поведінка на курсі

Відвідування аудиторних лекційних та практичних (або онлайн-занять). Сумлінне виконання індивідуальних завдань та самостійна робота над опануванням форм мовлення.

Інформація про викладача

Довгопола Катерина Станіславівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник відділу освіти дітей з сенсорними порушеннями Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Основні публікації з тематики дисципліни

1. Довгопола К. Психологічні аспекти годування незрячих дітей від народження до трьох років // Психологічні аспекти годування незрячих дітей від народження до трьох років. Особлива дитина: навчання і виховання, 102(2), 69-76. <https://doi.org/10.33189/ectu.v102i2.73>
2. Tatiana Kostenko, Kateryna Dovhopola. Information and Communication Technologies Usage in Working with Families of Early Aged and Preschool Children with Visual Impairments in Terms of Distance Psychological and Pedagogical Support SHS Web Conf. 126 03002 (2021) DOI: 10.1051/shsconf/202112603002
3. Довгопола К. Сенсорне виховання дітей з важкими порушеннями зору від народження до трьох років // «Science and Global Studies»: Abstracts of scientific papers of VII International Scientific Conference (Prague, Czech Republic, April 15, 2021) / Financial And Economic Scientific Union, 2021. — 84 p. – p. 52 – 55.
4. Довгопола К.С. Аналіз програм з раннього розвитку для дітей з порушенням зорової функції // Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», «Психологія», «Медицина») №9(14), 2022 (категорія Б), с. 550 – 565.
5. Психолого-педагогічна оцінка комунікативного розвитку незрячої дитини раннього віку // Збірник наукових праць «Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови» - Київ, 2019. - с. 48 - 56.
6. Довгопола К.С. Етапи технології раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору // Практична психологія в інклюзивному середовищі: Збірник наукових статей Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Переяслав, 21 лютого 2020 року) / За заг. ред. В. А. Вінс – Переяслав: Видавець Я. М. Домбровська., 2020. – с. 45 – 49.
7. Довгопола К.С. Психолого-педагогічна оцінка психомоторного розвитку незрячої дитини раннього віку // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2020 – 1 – с. 31 – 38.
8. Довгопола, К.С. (2021) Маленькі долоньки : комплексна програма розвитку дитини з порушеннями зору раннього віку // <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733152/>
9. Nabochenko Olha, Dovhopola Kateryna, Kostenko Tetiana, Stakhova Larisa, Rudenko Liliia, Omelchenko Iryna, Lyakhova Natalia (2024) Mental health of children with special educational needs in the context of long-term crisis challenges: as seen by parents // Wiadomości Lekarskie Medical Advances, VOLUME LXXVII, ISSUE 2, FEBRUARY 2024 DOI: 10.36740/WLek202402114

Зворотній зв'язок

Довгопола Катерина Станіславівна
+380664480206
kdovgopola@gmail.com

Інше

Затверджено

Протокол № 6 від 10 / 06 / 2025 р.

Укладачі

Довгопола К.С.

Завідувач відділу

Литовченко С.В.